

CORRESPONDENȚA LUI ȘTEFAN CEL MARE CU STATUL PAPAL

Dr. Laurențiu CHIRIAC*

Key words: Ștefan cel Mare, voivod, correspondence, Papacy, Moldavia.

I. Motivația temei

Neamul nostru, n-a dus niciodată lipsă de oameni mari. Suntem un popor norocos, fiindcă noi, spre deosebire de alții, nu trebuie să ne născocim strămoșii. Noi îi avem! De aceea, când ne întoarcem în vremuri, ne întâlnim sigur cu binecredinciosul voievod **Ștefan cel Mare**. Numai că la noi, marile figuri ale trecutului stau adesea, bogate de înțeles, dar închise încă deplinei cunoașteri. Pentru că această mare personalitate a Evului Mediu European nu e atât de ușor de înțeles și de cuprins, am ales să-i ilustrăm figura prin intermediul *corespondenței sale cu Papalitatea*, tocmai pentru a realiza faptul că, în afară de memoria colectivă, noi îl cunoaștem pe măritul principe mai mult din documentele vremii și mai puțin din descifrarea cuvintelor sale păstrate în scrisori. Parcurgându-le, vom înțelege limpede că măreția și lumina chipului său în istorie nu au fost degeaba frumos zugrăvite, ci își au izvorul în frământările și faptele sale.

II. Contextul istoric

În timpul îndelungatei sale domnii (1457-1504), **Ștefan cel Mare** a dorit o Moldovă liberă, semeată și deschisă către viitor. Numai că vecini hrăpăreți - ca regii unguri și poloni sau ca sultanii insistenți - au râvnit deseori la această frumoasă și bogată țară. Mai prin tratative, mai prin argumentele convingătoare ale luptei, până la urmă ei au fost potoliți. Apoi, pentru Moldova, pericolul cel mai mare a devenit puterea militară otomană - aflată atunci într-o mare expansiune.

Însă, într-o "**Europă a catedralelor**", în care orologiile nu băteau, din păcate, la unison, timpul destinului ștefanian părea unicul tămăduitor pentru creștinătate. De altfel, frământată de mari crize - cum ar fi: *Războiul de 100 de ani între Franța și Anglia*, *Schisma din Biserica Catolică* (încurajată și de șederea anterioară a papilor la Avignon), *Războaiele husite*, *eșecul unirii florentine*, *certurile dinastice între principii creștini* etc. - **Respublica Christiana** (adică, **Europa Creștină**) nu mai reprezenta o lume unită, capabilă să înfrunte **Islamul otoman**, ci constituia mai degrabă un "târâm de angoase și cleветiri".¹

Mai știa **Vodă Ștefan** că Biserica Occidentului avea în fruntea ei, chiar în momentul când el se hotăra să lupte contra turcilor, un papă clarvăzător, pe **Sixt al IV-lea**, călugăr din Ordinul Franciscan, în fruntea căruia s-a aflat până la alegerea sa ca papă. Acesta, încă de la începutul pontificatului, s-a interesat de un proiect ambițios și capabil "*să modifice situația aproape disperată a creștinătății*". Pontificatul său (1471-1484) a debutat printr-un apel la **cruciada antiotomană**, chiar dacă eforturile pentru realizarea unui astfel de front antiotoman nu au dat rezultatele sperate. Cu toate acestea, Sixt al IV-lea a rămas în istorie ca un mare sprijinitor al științei și culturii, reînnoind Biblioteca Vaticanului și ctitorind Capela Sixtină cu splendidele fresce ale lui Michelangelo. Mai mult, în 1472 el reușește să mobilizeze Neapolul și Veneția într-o alianță antiotomană, alături de Uzun Hassan al Persiei, cauzând mari pierderi turcilor în Răsăritul Mediteranei. Printre partenerii unei alianțe antiotomane, Papei i-a fost indicat și Ștefan al Moldovei.²

* Muzeul Județean „Ștefan cel Mare”, Vaslui.

¹ A se vedea, în acest sens, următoarele lucrări: Jacques Le Goff, *Civilizația Occidentului Medieval*, București, Editura Științifică, 1970; Idem, *Omul medieval*, Iași, Editura Polirom, 1999; Idem, *Evul Mediu și nașterea Europei*, Iași, Editura Polirom, 2005; Serge Bernstein, Pierre Milza, *Istoria Europei*, vol. II, Iași, Institutul European, 1998.

² K. Eubel, *Hierarchia catholica medii aevi*, vol. II (1431-1503), Münster, 1914, p. 194. O. Halecki, *Sixte IV et la Chrétienté Orientale*, în *Melanges: EUGÈNE TISSERANT*, II. **Orient chrétien**, Citta' del Vaticano, 1964 (Studi e testi, 232), p. 247-248. Constantin și Dinu Giurescu, *Istoria românilor*, București, Editura Albatros, 1971, p. 278.

III. Corespondența lui Ștefan cel Mare cu Papalitatea

Correspondența dintre Ștefan cel Mare și papa Sixt al IV-lea conține 6 scrisori importante, datate astfel: **29 noiembrie 1474; 20 martie 1476; 29 martie 1476; 3 aprilie 1476; 9 aprilie 1476 și 13 ianuarie 1477**. Ele ilustrează aspecte de politică internă și externă patronate de cele două personalități și dovedesc faptul că Ștefan avea o *concepție a unității politice creștine*, datorare să lupte solidar împotriva turcilor. Scrisorile sincronizau, în același timp, Moldova cu Occidentul Medieval, căci Ștefan știa să-și marcheze dinastia, monarhia și spiritul creștin dominant, în condițiile în care Europa creștină exact asta aștepta de la el. Scrisorile originale sunt în limba latină, ele fiind traduse în limbile română, italiană, maghiară, poloneză și chiar engleză. Au fost publicate de mai mulți istorici (Xenopol, Iorga, Giurescu, Ștefan S. Gorovei etc.), dar cel mai bine ele apar în lucrarea *“Din arhivele Vaticanului”* a lui I. C. Filitti și în cele două ediții ale volumului *“Monumenta Romaniae Vaticana”* ale prof. Ioan Dumitriu-Snagov.³

A. Scrisoarea lui Ștefan cel Mare către Papa Sixt al IV-lea (29 noiembrie 1474)

În 1474, solul elvețian *Paolo Ognibene*, la întoarcerea sa din misiunea împlinită față de șahul Uzun Hassan, se oprește și la curtea lui **Ștefan** - care, la rândul-i, se folosește de ocazie **pentru a-i scrie Papei**, în **29 noiembrie 1474**, abordând problema Cruciadei antiotomane. Recunoscând autoritatea supremă a pontifului roman - prin formula *“intelligimus omnia in Sanctitate Vestra consistent”* - voievodul dorea ca Papa *“dimpună cu alți puternici regi și principii deopotrivă să vă dați silința spre a nu fi năpădită Creștinătatea de netrebnicii păgâni, iar noi nu singuri, ci cu ajutorul altor principii să ne învrednicim a ne război.”* Așadar, Ștefan îi chema pe toți principii creștini la lupta antiotomană, iar peste câteva săptămâni aceștia aveau să audă răsunetul victoriei de la **Vaslui-Podul Înalt** și să trimită doar elogiile binemeritate.⁴

Trezind interesul Creștinătății, la **25 ianuarie 1475**, Ștefan cel Mare scria principilor occidentali admirabila scrisoare în care le relata despre **victoria de la Vaslui**, solicitându-le totodată ajutorul:

“...Noi, Ștefan voievod, din mila lui Dumnezeu domn al Țării Moldovei, mă închin cu prietenie vouă, tuturor căroră le scriu, și vă doresc tot binele, și vă spun Domniilor Voastre că necredinciosul împărat al turcilor a fost de multă vreme și este încă pierzătorul întregii creștinătăți și în fiecare zi se gândește cum ar putea să supună și să nimicească toată creștinătatea. De aceea, facem cunoscut Domniilor Voastre că, pe la Boboteaza trecută, mai sus-numitul turc a trimis în țara noastră și împotriva noastră o mare oștire, în număr de 120.000 de oameni, al cărei căpitan de frunte era Soliman pașa beglerbegul; împreună cu acesta se aflau toți curtenii sus-numitului turc, cu toată puterea lui de ieniceri...

*Auzind și văzând noi acestea, am luat sabia în mână și, cu ajutorul Domnului Dumnezeuului nostru Atotputernic, am mers împotriva dușmanilor creștinătății, i-am biruit și i-am călcat în picioare, și pe toți i-am trecut sub ascuțișul sabiei noastre; pentru care lucru, laudat să fie Domnul Dumnezeuul nostru. Auzind despre aceasta, păgânul împărat al turcilor își puse în gând să se răzbune și să vie, în luna lui mai, cu capul său și cu toată puterea sa împotriva noastră și să supună țara noastră, care e **poarta creștinătății** și pe care Dumnezeu a ferit-o până acum. Dar dacă **această poartă, care e țara noastră, va fi pierdută – Dumnezeu să ne ferească de așa ceva – atunci toată creștinătatea va fi în mare primejdie**. De aceea, ne rugăm de Domniile Voastre să ne trimiteți pe căpitani voștri într-ajutor împotriva dușmanilor creștinătății, până mai este vreme, fiindcă turcul are acum mulți potrivnici și din toate părțile are de lucru cu oameni ce-i stau împotriva cu sabia în mână. Iar noi, din partea noastră, făgăduim, pe credința noastră creștinească și cu jurământul Domniei Noastre, că vom sta în picioare și ne vom lupta până la moarte pentru legea creștinească, noi cu capul nostru. Așa trebuie să faceți și voi, pe mare și pe uscat, după ce,*

³ I. C. Filitti, *Din arhivele Vaticanului*, vol. I - *Documente bisericești*, București, 1914. Ioan Dumitriu-Snagov, *Monumenta Romaniae Vaticana*, ed. a II-a, București, 1932.

⁴ Ștefan S. Gorovei, *Ștefan, Moldova și lumea catolică*, în “Anuarul Institutului de Istorie A. D. Xenopol”, nr. XXIX, 1992, Iași, p. 78. Al. Tăutu, *Spirit ecumenic între papalitate și români pe vremea lui Ștefan cel Mare (1476)*, în revista “Buna-Vestire”, nr. XIV, București, 1975, p. 12-19. Constantin și Dinu Giurescu, *op. cit.*, p. 286-289.

cu ajutorul lui Dumnezeu celui Atotputernic, noi i-am tăiat mână cea dreaptă. Deci, fiți gata, fără întârziere.”⁵

Păcat însă că destinatarii scrisorii s-au mărginit doar la aprecieri elogioase, voievodul Ștefan cel Mare trebuind să-i înfrunte și de data aceasta singur pe otomani în lupta de la **Războieni (Pârâul Alb)**, în cadrul campaniei de pedepsire a sultanului Mahomed al II-lea (iulie 1476).

B. Scrisoarea lui Ștefan cel Mare către Papa Sixt al IV-lea (20 martie 1476)

Pe teritoriul Moldovei exista o populație catolică. În 1472, scaunul **Episcopiei catolice** de la **Baia** a rămasese vacant după decesul episcopului Ioan. Ca semn al bunăvoinței sale de a pune capăt acestei vacanțe, **Ștefan cel Mare** trimite la Roma pe **20 martie 1476** pe misionarul Petru de Insula (comuna Cristian, județul Sibiu), însoțit de vornicul Cataneu, cu o **scrisoare** către **Papă**, în care îi cere să-l numească pe călugărul Petru ca episcop de Baia. Totodată îi cere și ajutor bănesc în lupta contra turcilor. Papa dă curs cererii lui Ștefan Vodă, numind pe Petru ca episcop de Baia. Peste câteva zile, el era deja consacrat de către episcopul Benedict din Mytilene.⁶

C. Scrisoarea Papei Sixt al IV-lea către Ștefan cel Mare (29 martie 1476)

Contrar uzanței papale, care în astfel de situații prescrie un examen riguros de identitate a persoanei, urgența procedurii în cazul de față dovedește încrederea și aprecierea deosebită față de Ștefan și, de ce nu, impresia bună făcută de Petru înaintea Papei. Acest lucru este exprimat cât se poate de clar în **scrisoarea din 29 martie 1476** a lui **Sixt al IV-lea** către **Ștefan**:

“Iubite fiu, mântuire. Am primit scrisoarea Domniei Tale și pe iubiții fii, Petru, laureat în legi, și Cataneu genovezul, sfetnicii tăi, pe care i-ai trimis cu această scrisoare, i-am ascultat cu bunăvoință și am cunoscut dorința ta privind acea numire la Biserica Moldovei, în fruntea căreia ceri să fie pus păstor acel Petru, pe care îl vom socoti cel mai ales alături de tine, bărbat de aleasă vrednicie și cu merite preastrălucite față de Republica Creștină. De altminteri, preaiubite fiu, cu toate că, pentru lucrarea pe care ai săvârșit-o și o săvârșești cu slavă și cucernicie, ar trebui mai degrabă a ți se mulțumi decât a te tulbura, fiindcă dorim să sporească gloria ta, dimpreună cu prețuirea tuturor, te îndemnăm să mergi neclintit din bine în mai bine, și să nevoiești cu toată suflarea spre oblăduirea și creșterea religiei sfinte. Niciunde vrednicia și măreția inimii tale nu pot fi mai nimerit prețuite, nici unei lucrări nu poate a-i urma o mai adevărată și veșnică glorie. Lucrarea ta asupra necredincioșilor turci, vrăjmași comuni, săvârșită până acum cu înțelepciune și bărbăție au adus atâta strălucire numelui tău, că ești în gura tuturor și ești lăudat cu deosebire de toți, în unire de simțiri. Fii fără de istov dară și, oricum faci, caută izbânda pe care cerul ți-a hărăzit-o, ca să primești răsplata veșnică de la Dumnezeu și prețuirea acestui Sfânt Scaun Apostolic. Dată la Roma, 29 martie 1476, anul 5 al pontificatului nostru.”⁷

D. Scrisoarea 112 a Papei Sixt al IV-lea către Ștefan cel Mare (3 aprilie 1476)

În ziua de **3 aprilie** a aceluiași an, Papa îi aduce la cunoștință lui Ștefan, printr-o nouă **scrisoare**, evenimentul numirii episcopului Petru la Baia, cu amănuntele de rigoare, precum și cu promisiunea acordării ajutorului bănesc pentru lupta contra turcilor într-un viitor apropiat. Iată din conținutul scrisorii:

“Iubite fiu creștin, salutare. Cu drag i-am văzut și cu bunăvoință i-am ascultat pe trimișii petiționari ai Măriei Tale, iar pe tine, vestite principe te îmbrățișăm întru Domnul cu deosebită dragoste. Nu numai că am numit în fruntea Bisericii din Moldova (la Episcopia Catolică de Baia) ca păstor pe cel recomandat de tine, dar ca semn al simpatiei ce ți-o purtăm, ne-am abătut de la obiceiul vechilor pontifi romani, înaintașii noștri, acordându-i celui ales un favor special, scutindu-l de taxa datorată cancelariei apostolice. Cât privește ajutorul cerut prin trimișii tăi, întrucât de mai

⁵ Al. Tăutu, *op. cit.*, p. 20-21; Ioan Dumitriu-Snagov, *op. cit.*, ed. a II-a, p. 70-75. I. C. Filitti, *op. cit.*, vol. I, p. 80-83.

⁶ C. Auner, *Episcopia de Baia*, în “Revista catolică”, București, 1915, p. 121. O. Halecki, *op. cit.*, p. 249. K. Eubel, *op. cit.*, vol. II (1431-1503), p. 195-197. Ștefan S. Gorovei, *op. cit.*, p. 79.

⁷ Ștefan S. Gorovei, *op. cit.*, p. 79-80. I.C. Filitti, *op. cit.*, vol. I, p. 86-88. Al. Tăutu, *op. cit.*, p. 22. C. Auner, *op. cit.*, p. 122.

înainte fusese stabilit de către mai marii Italiei să se trimită ajutor preaiubitului nostru fiu în Cristos, Matei, vestitul rege al Ungariei, care s-a angajat să susțină din răzputeri războiul contra necredincioșilor, banii adunați i-au fost destinați, considerând că implicit ar fi și în folosul tău, știind că luptați mereu împreună împotriva turcului spre binele tuturor. În anii următori vom avea grijă ca din fondurile adunate pentru principii italieni și cei de peste munți, să ți se dea și Măriei Tale. Așadar, continuă cu tot curajul, așa cum și faci, și fii sigur că datorită virtuții și faptelor tale ne ești foarte drag nouă și Sfântului Scaun Apostolic, acordând iertarea jubiliară pe cuprinsul țării tale tuturor acelora care doresc să facă pelerinajul la Roma, oferindu-ți jumătate din ce ar cheltui cu acest pelerinaj, pentru sprijinirea sfintei tale lupte. Astfel îți vom putea fi de folos și o vom face totdeauna cu cea mai mare dragoste. Din Roma, la 3 aprilie 1476, în anul al cincilea al pontificatului nostru.”⁸

În aceeași zi, papa i-a scris și lui Matei Corvin, comunicându-i cele întâmplate și rugându-l insistent să dea ajutor lui Ștefan al Moldovei. Cele scrise de papă cu privire la iertarea jubiliară și la condițiile de a o dobândi denotă lipsa de informare realistă a practicii pastorale în Moldova, unde catolicii reprezentau doar o minoritate. Papa avea impresia că și în țara lui Ștefan Vodă această practică ar fi la ordinea zilei.

E. “Pastor aeterni” - Bula Papei Sixt al IV-lea (9 aprilie 1476)

În scrisoarea (bula) papală *Pastor aeterni* din 9 aprilie 1476, se observă aceeași preocupare a lui Sixt al IV-lea de a-i veni în ajutor lui Ștefan cel Mare. Totodată, pontiful acordă iertarea deplină tuturor acelora care se vor spovădui, apoi vor vizita "biserica cea mare din Baia" (pe care Ștefan a restaurat-o după lupta din 1467 cu regele Matei Corvin), vor recita 7 psalmi de pocăință, spunând de 60 de ori "*Tatăl nostru*" și vor contribui bănește pentru cruciada contra turcilor.⁹

F. “Redemptor noster” - Bula Papei Sixt al IV-lea (13 ianuarie 1477)

Într-o altă bulă papală *Redemptor noster* din 13 ianuarie 1477, Sixt al IV-lea concede iertarea generală de păcate tuturor celor care, împlinind anumite condiții, aveau să viziteze cele două catedrale din Cetatea Albă (cea din Baia fiind incendiată în timpul luptei din 26 iulie 1476 cu turcii) și să facă donații sau să participe la cruciada antiotomană a lui Ștefan cel Mare. Aici întâlnim cunoscuta și îndreptățita elogiare adusă lui Ștefan ca "*verus christianae fidei athleta*" (**“adevărat atlet al credinței creștine”**).

Iată cât de semnificativ era contextul în care era elogiât voievodul Moldovei:

“... Cum deci, precum o știu toate națiunile pământului, neamul fără de lege al turcilor nu încetează a unelti în contra credinței ortodoxe și contra acelora care au primit-o în Sfântul Botez al renașterii și, mai ales, în contra iubitului fiu, nobilul bărbat, Ștefan, ducele Moldovei, și a stăpânirilor sale care se află în regiunile mărginașe cu turcii, pentru ca, supunându-le spurcatei lor tiranii, să li se deschidă mai ușor drumul spre țările celorlalți creștini și, deși **sus-numitul Ștefan, ca un adevărat atlet al credinței creștine**, e dispus să reziste perfidiei și atacurilor turcilor înșiși, totuși, pentru susținerea unei poveri atât de grele și pentru a o duce la bun sfârșit, singurele lui puteri nu sunt suficiente, ci către acelea sunt necesare nu puțin averile și ajutoarele creștinilor, care ori să contribuiască cu bunurile date lor de Dumnezeu sau să se alăture personal, mergând să lupte în armata pregătită de însuși Ștefan, pentru ca, în sfârșit, câineasca turbare a turcilor să poată fi înfrântă și alungată de la hotarele creștinilor și ca să li se taie acelorași turci curajul și îndrăzneala blestemată de a prigoni pe creștini.”¹⁰

⁸ I. C. Filitti, *op. cit.*, vol., p. 89-92. C. Auner, *op. cit.*, p. 123. Al. Tăutu, *op. cit.*, p. 23-24. Constantin și Dinu Giurescu, *op. cit.*, p. 282-284. Ioan Dumitriu-Snagov, *op. cit.*, ed. a II-a, p. 76-77. Ștefan S. Gorovei, *op. cit.*, p. 80-81.

⁹ Card Hergenroether, *Histoire de l'Eglise*, Paris, 1901, IV, p. 654. O. Halecki, *op. cit.*, p. 251-253. C. Auner, *op. cit.*, p. 123-124. Ștefan S. Gorovei, *op. cit.*, p. 81-82. Constantin și Dinu Giurescu, *op. cit.*, p. 284-285. Al. Tăutu, *op. cit.*, p. 25. K. Eubel, *op. cit.*, vol. II (1431-1503), p. 198-199.

¹⁰ Card Hergenroether, *op. cit.*, p. 655-656. I. C. Filitti, *op. cit.*, vol. I, p. 95-98. O. Halecki, *op. cit.*, p. 254-255. Constantin și Dinu Giurescu, *op. cit.*, p. 285-286. K. Eubel, *op. cit.*, vol. II (1431-1503), p. 200.

Ideea așa de pregnantă de cruciadă pe care o exprima aproape disperat Papa la adresa vrednicului voievod al Moldovei, considerat de către cronicarul polon Jan Dlugosz drept cel mai potrivit în a conduce lupta contra turcilor, din păcate nu a găsit ecoul cuvenit în rândul principilor creștini. Individualismul și interesele lor locale i-au dus la încheierea de tratate separate de pace cu sultanul. Dealtfel, clarviziunea lui Ștefan Vodă - exprimată într-o **scrisoare către venețieni din 8 mai 1477**: "*Și dacă Dumnezeu va vrea ca eu să nu fiu ajutat, se vor întâmpla două lucruri: ori se va pierde această țară, ori voi fi silit de necesitate să mă supun păgânilor*"¹¹ - s-a adevărit în 1492, când Moldova a reînceput să plătească tribut sultanului.

Mai mult decât atât, însuși domnul avea să constate cu tristețe că: "... După ce, într-adevăr, vrăjmașul a plecat, am rămas lipsit de orice ajutor din partea creștinilor; pentru că ei nu numai că nu m-au ajutat, dar au fost între dânșii unii care poate au simțit plăcere pentru paguba făcută mie și țării mele de către păgâni... Eu, împreună cu curtea mea, am făcut ce-am putut să mă apar, dar care lucru socotesc că a fost voia lui Dumnezeu ca să mă pedepsească pentru păcatele mele, lăudat fie numele Lui. Nu vreau să mai spun cât de folositoare este pentru treburile creștine această țară a mea; socotesc că este de prisos, fiindcă lucrul e prea limpede că ea este cetatea de apărare și strajă. Afară de aceasta, fiindcă turcul s-a împiedicat de mine, mulți creștini au rămas în liniște și acuma."¹²

Cât se poate de elocventă, această ultimă constatare a voievodului Ștefan radiografia situația de fapt a unei Europe neputincioase în fața otomanilor și care era dezbinată de micile interese, dar sugera, prin expresivitățile și sonoritățile timpurilor respective, vremurile grele ce urmau să vină. **Ștefan cel Mare** a înțeles atunci că adevărata putere a Moldovei nu este dată de întinderea pământului ei și nici de abundența resurselor sale, ci de munca, principiile morale și seriozitatea cu care poporul său și-a croit propriul destin. Înțelegem, deci, că Europa Occidentală nu era dispusă și nici nu era în stare să ajute Moldova lui Ștefan!

Așadar, **corespondența** lui **Ștefan cel Mare** cu **Papalitatea** nu face decât să concretizeze o invitație la nivel de investigație istorică, prin care Ștefan ne apare ca o figură umană sintetizată mozaical, poate umanizată complice și tandru. La urma urmei, numai prin astfel de abordări, vom putea înțelege de ce acest „**baci al Moldovei**” a avut în scrieri o prezență viguroasă, conștientă, eroică, având chiar viziune și un înalt simț al lucrurilor posibile. Doar așa a putut el crea o lume nouă pe care a învățat-o să-l asculte, să i se supună, să fie întotdeauna alături de el, iar prin exemplul său personal a format caractere și a reușit să rămână pe veci în mintea și inima noastră, urmașii lui crescând și acum sub falnica umbră a gloriei strămoșului lor moldav.

CORRESPONDENCE OF STEPHEN THE GREAT WITH THE PAPAL STATE

During his long reign (1457-1504), **Stephen the Great** of **Moldavia** want a free and open country to the future. But his neighbors - the Hungarian and Polish kings or the Ottoman sultans - have often wished that the beautiful and rich country. May through negotiations, in the convincing arguments of the fight, eventually they were quieted. Then, Moldova, the biggest danger became Ottoman military power.

Therefore, we must remember the efforts of the papacy and of Stephen the Great for achievement an Ottoman Crusade. Because this great figure of the European Middle Ages is not so easy to understand, and I chose to illustrate the figure through his **correspondence with the Papacy**, in order to achieve that, apart from collective memory, we know him the great Prince more of the documents and less time in deciphering his words kept the letter. Reading them, we clearly understand that the greatness of his image in history have been nothing nice picture, but is argued by his deeds of bravery.

Correspondence of Stephen the Great and Pope Sixtus IV contains 6 important letters, dated as follows: **November 29 1474, March 20 1476, March 29 1476, 3 April 1476, April 9 1476 and January 13 1477**. They illustrate aspects of domestic and foreign policies during the two personalities and show that

¹¹ Ștefan S. Gorovei, *op. cit.*, p. 83-85. Al. Tăutu, *op. cit.*, p. 26. Constantin și Dinu Giurescu, *op. cit.*, p. 287-288.

¹² O. Halecki, *op. cit.*, p. 257-258. Card Hergenroether., *op. cit.*, p. 657. Ștefan S. Gorovei, *op. cit.*, p. 86-87. Al. Tăutu, *op. cit.*, p. 27. Constantin și Dinu Giurescu, *op. cit.*, p. 289. K. Eubel, *op. cit.*, vol. II (1431-1503), p. 201.

Stephen the Great was a Christian conception of political unity against the Turks. Original letters are in Latin, which were translated into Romanian, Italian, Hungarian, Polish and even English. Have been published by several historians (Xenopol, Iorga, Giurescu, Stephen S. Gorovei etc..), But the best they appear in the paper *"The Vatican archives"* of IC Filitti and two editions of the book *"Monument Romaniae Vaticana"* of Professor John Dumitriu-Snagov.

Therefore, the correspondence of **Stephen the Great Papal State** materialize a historical investigation, by which Stephen the Great appears as a human face synthesis with elegance and charm. Only through this approach, we can understand why *the Prince of Moldavia* had in writing a robust presence, conscious, heroic, a coherent vision. Only so could he create a new world that has learned to listen, to always be with him and by his personal example of the format characters and managed to remain forever in the minds and hearts of its survivors.